

แนวคิดโพลิตีไซด์กับข้อถกเถียงว่าด้วยมโนทัศน์ด้านการเมือง ในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ศึกษา

The Concept of Politicide and the Argumentations on the Concept of Politics in the Genocide Study

พิธิษฐิกุล แก้วงาม

Pixitthikun Kaew-ngam

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

Faculty of Humanities and Social Sciences, Phetchabun Rajabhat University

First/Corresponding Author, E-mail: pixitthikun.kae@pcru.ac.th

บทคัดย่อ

การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้รับการยอมรับในฐานะหลักการพื้นฐานของกฎหมายระหว่างประเทศโดยที่ได้ถอดถอนการเมืองออกจากปัจจัยของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ทำให้ความรุนแรงทางการเมืองชนิดนี้ไม่สามารถสร้างบทสนทนาทางวิชาการด้านรัฐศาสตร์ได้อย่างเป็นระบบ ทั้งที่สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีมหฆาตกรรมที่มีรัฐเป็นตัวแสดงสำคัญหลายครั้งและมีเหยื่อสูญเสียชีวิตมากมาย แต่มหฆาตกรรมที่มีเจตนาทางการเมืองเหล่านี้ไม่ถูกรวมเข้าเป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ บทความนี้เป็นการวิเคราะห์เอกสารที่นำเสนอ มโนทัศน์โพลิตีไซด์ของบาร์บารา ฮาร์ฟี และเท็ด เกอร์ เพื่อสร้างความเชื่อมโยงวงวิชาการด้านรัฐศาสตร์กับด้านการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ศึกษา จากการศึกษาพบองค์ความรู้ใหม่ คือ โพลิตีไซด์เป็นการนิยามความหมายของคำว่า เหยื่อ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ถูกมองเป็นภัยคุกคามต่อระบอบการปกครองหรือโครงสร้างอำนาจทางการเมือง ทฤษฎีนี้จึงเป็นการนำการเมืองที่ถูกเบียดขับออกจากนิยามทางกฎหมายให้กลับเข้าสู่ นิยามของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ทั้งยังเป็นแนวทางใหม่ในการออกแบบนโยบายทางการเมืองเพื่อป้องกันความขัดแย้งในสังคมโลกที่มีความแตกต่างหลากหลาย

คำสำคัญ: โพลิตีไซด์; มโนทัศน์การเมือง; การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์; มหฆาตกรรมโดยรัฐ

Abstract

The genocide is accepted as a peremptory norm (Jus Cogens) of international law. However, politics is excluded from the factors of genocide causing the disengagement with the concept of political violence in the political science academics. Although there have been several mega-murder incidents which ‘the state’ performed as a crucial actor since World War II causing a huge number of victims dying, those politically motivate mega-murder incidents are not incriminated as genocide. This article is a document analysis on Barbara Harff and Ted Gurr's concept of politicicide which is coined to contribute the academics bridge between the political science and the genocide study. The body of knowledge from this study indicates that politicicide defies ‘the victim’ as “group(s) which is/are labeled as the enemy or threat of the government regime or political structure.” This is not only a bringing back of politics which is subjugated away from the Jus Cogens definition of Genocide but also it is a new guiding principle for designing political policies to prevent social conflicts in the diversity global society.

Keywords: Politicide; Concept of Politics; Genocide;

State-sponsored Mass Murder

บทนำ

การก่อความรุนแรงโดยรัฐต่อกลุ่มคนอื่นหรือที่ถูกทำให้เป็นอื่นนั้นเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์มนุษยชาติ ดังที่เฮโรโดตัสบันทึกว่าวัฒนธรรมในการทำสงครามว่าในการรุกรานนครรัฐต่าง ๆ ของพวกกรีกนั้น กองทัพเปอร์เซียมีการไล่ล่าพลเมืองกักกัน จับเด็กผู้ชายมาทำหมัน จับเด็กผู้หญิงมาเป็นบรรณาการแก่กษัตริย์และแม่ทัพเปอร์เซีย จับพลเมืองมาเป็นทาส เผาทำลายเมือง ทำลายความเชื่อเรื่องเทพเจ้าของเมืองที่พ่ายแพ้ จากการบันทึกพบว่า ในการรุกรานเอธิโอเปียมีการกินศพศัตรูของทั้งสองฝ่าย (McGoodwin, 2022) หรือในอิสโตรีไอ (Istoriai) ของธูซิดีเดสที่กล่าวถึงเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างเอเธนส์กับเมลอสที่มีการประหารผู้ชายทุกคน จับผู้หญิงและเด็กเป็นทาส และนำชาวเอเธนส์เข้าไปตั้งถิ่นฐานในเมืองแทน (Thucydides, Book 5) ทว่าก่อนกรณีฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 การก่อความ

รุนแรงดังกล่าวไม่สามารถนิยามผิด-ถูกได้ เพราะไม่มีกฎหมายระหว่างประเทศที่เป็นสากลรองรับ ในปี พ.ศ. 2484 ราฟาเอล เลมคิน (Raphael Lemkin) นักกฎหมายอเมริกันเชื้อสายโปแลนด์ผู้สูญเสียญาติ 49 คน จากการถูกฆาตกรรมโดยนาซี ได้สืบทอดภารกิจอยู่ที่สหรัฐอเมริกา เลมคินใช้เวลา 3 ปี เพื่อสร้างชื่อด้วยการเป็นอาจารย์ด้านกฎหมายในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ จนในที่สุดเขาได้รับการแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาด้านกฎหมายระหว่างประเทศให้กับรัฐบาลอเมริกัน และผลงานสำคัญหนึ่งที่เลมคินได้ฝากไว้เป็นมรดกทางความคิดระหว่างประเทศ คือ การบัญญัติศัพท์คำว่า Genocide (การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์) ขึ้นในปี พ.ศ. 2487 โดยการนำคำภาษากรีกว่า Genos (เผ่า, กลุ่ม, กลุ่มชน) มาผนวกกับรากศัพท์ในภาษาละตินว่า Caedo (การฆ่า) (Lemkin, 1944) โดยเป้าหมายของการบัญญัติศัพท์ คือ การพยายามโน้มน้าวให้องค์การสหประชาชาติรับรองว่า การที่กลุ่มคนไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ (Racial) ศาสนา (Religious) การเมือง (Political) หรือกลุ่มอื่นใด หากถูกทำลายลงทั้งหมดหรือเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งโดยรัฐ ถือว่า เป็นอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ กฎหมายระหว่างประเทศควรแสวงหาหนทางการป้องกันปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ (Hinton, 2002)

แม้ในตอนแรกเลมคินเสนอให้การทำลายกลุ่มทางการเมืองและกลุ่มอื่นถือว่าเป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในรูปแบบหนึ่ง โดยเขานิยามการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ว่า เป็นอาชญากรรมต่อชาติ ซึ่งชาติ (Nation) สำหรับเลมคิน ก็คือ ชาติพันธุ์ (Ethnicity) (Luban, 2015) โดยทั่วไปแล้ว การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ไม่จำเป็นต้องหมายถึงการทำลายล้างชาติในทันที เว้นแต่เมื่อการสังหารหมู่สมาชิกทุกคนในชาติได้สำเร็จ โดยการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์กระทำโดยมีจุดประสงค์ที่สอดคล้องกันเพื่อมุ่งทำลายล้างรากฐานสำคัญของวิถีชีวิตความเป็นชาติของกลุ่มนั้น ๆ เพื่อให้กลุ่มนั้นล่มสลายลงด้วยตนเอง (Lemkin, 1944) จากคำนิยามดังกล่าว การเป็นสมาชิกกลุ่มของเหยื่อกลายเป็นตัวชี้วัดสำคัญในการนิยามการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ในการพิสูจน์ว่า มีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์จะต้องแสดงให้เห็นว่า เหยื่อตกเป็นเป้าหมายเนื่องจากเป็นสมาชิกของกลุ่ม (Abed, 2006)

ยิ่งไปกว่านั้น หลังจากการถกเถียงในเวทีสหประชาชาติและอิทธิพลในเวทีสหประชาชาติของสหภาพโซเวียต ซึ่งในเวลานั้นต้องการปราบปรามพวกคุลัค ซึ่งเป็นกลุ่มชาวนาที่มีอันจะกิน โดยสหภาพโซเวียตมองว่า เป็นภัยต่อระบอบคอมมิวนิสต์ ความหวาดกลัวว่า การกวาดล้างเพราะความต่างทางความเชื่อทางการเมืองดังกล่าวจะถูกนิยามว่า เป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ทำให้คำว่า กลุ่มทางการเมืองและกลุ่มอื่น (Political Groups and Others) ถูกตัดออกจากนิยามของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่บัญญัติไว้ในข้อตกลงว่าด้วยการป้องกันและการลงโทษการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ พ.ศ. 2491

(Convention on the Prevention and Punishment of Genocide, 1948) ของสหประชาชาติ (The Human Rights Web, 1997) มากไปกว่านั้นการประชุมสหประชาชาติในปี พ.ศ. 2529 สหรัฐอเมริกาแสดงออกอย่างชัดเจนว่า ไม่อยากให้มีแม้แต่คำว่า กลุ่ม เข้ามาเป็นตัวชี้วัดการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากการเมืองภายในของสหรัฐอเมริกาที่กระทำต่อชาวอินเดียนแดง รวมถึงพฤติกรรมของสหรัฐอเมริกาในสงครามเวียดนาม (Abed, 2006)

จนในที่สุด นิยามของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์อย่างเป็นทางการในเวทีกฎหมายระหว่างประเทศในฐานะอาชญากรรมต้องห้ามตามกฎหมายระหว่างประเทศในทางหลักการพื้นฐาน (Jus Cogens) คือ การกระทำอันมีเจตนาทำลายทั้งหมดหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของกลุ่มชาติ ชาติพันธุ์ เชื้อชาติหรือศาสนา เช่น ก) ฆ่าสมาชิกของกลุ่ม ข) เป็นเหตุในการทำร้ายทางร่างกายหรือจิตใจสมาชิกของกลุ่มอย่างรุนแรง ค) จงใจสร้างความเจ็บปวดในสภาพชีวิตของกลุ่มอันคำนวณแล้วว่า จะก่อให้เกิดการทำลายทางกายภาพทั้งหมดหรือส่วนหนึ่ง ง) เจตนาสร้างสภาพที่ไม่ให้เกิดการให้กำเนิดเด็กในกลุ่ม จ) บังคับเด็กจากกลุ่มหนึ่งไปสู่อีกกลุ่มหนึ่ง (The Human Rights Web, 1997) แม้กลุ่มจะยังเป็นตัวชี้วัดสำคัญ แต่หากการฆ่าหมู่ กลุ่มทางการเมืองและกลุ่มอื่นกลับถูกเลี่ยงไปนิยามด้วยการเป็นความเลวร้ายที่เกี่ยวข้อง (Relative Atrocities) สิ่งนี้นำมาซึ่งการถกเถียงในวงวิชาการว่า การทำลายกลุ่มใด ๆ ด้วยความรุนแรงอันมีนัยทางการเมือง โดยวิธีทางการทหารในสภาวะสงครามจะนับรวมว่า เป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ซึ่งถือเป็นอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติด้วยหรือไม่ (Hinton, 2002) หรือในหลายกรณีที่มีการฆ่าหมู่นั้นถูกพิจารณาว่า เป็นอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ แต่กลับไม่สามารถนิยามด้วยการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ สิ่งนี้กลายเป็นช่องว่างทั้งในทางกฎหมายระหว่างประเทศและในทางวิชาการ (Zemplényi, 2022)

เนื้อเรื่อง

วิธีวิทยาในการศึกษา

บทความนี้ต้องการสำรวจเอกสาร 2 ฉบับที่พยายามนิยามการกระทำ ความรุนแรงโดยรัฐในระดับมหภาคกรรมโดยรัฐ จนนำมาสู่การประกอบสร้างมโนทัศน์โพลิตีไซด์ (Politicide) เพื่อแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงทางมโนทัศน์และปิดช่องว่างทางมโนทัศน์ทั้งในทางกฎหมายระหว่างประเทศและรัฐศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับวงวิชาการการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ศึกษา เอกสารสำคัญที่เลือกมาวิเคราะห์เพื่อให้เห็นมโนทัศน์โพลิตีไซด์มี 2 ฉบับ (Luloff, 2022) ได้แก่

1. Harff, B. and Gurr, T.R. (1988). Toward an Empirical Theory of Genocides and Politicides: Identification and Measurement of Cases Since 1945

2. Harff, B. (2003). No Lessons Learned from the Holocaust? Assessing Risks of Genocide and Political Mass Murder since 1955

วิธีวิทยาที่ใช้ในการอ่านบทความทั้ง 2 ฉบับ คือ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยตีความเอกสารแบบอุปนัย (Induction) เพื่อสรุปความ (Summative Content Analysis) ในเชิงคุณภาพ (Hsieh & Shannon, 2005) ด้วยกระบวนการ ดังนี้ 1) การพิจารณาคำที่มีนิยามหรือนัยที่เกี่ยวข้องกับโพลิตีไซต์ ทั้งนี้รวมถึงการกล่าวถึงการฆ่าหมู่ที่มีเจตนาเริ่มต้นทางการเมืองว่า เป็นโพลิตีไซต์ด้วย 2) การพิจารณาบริบทของการใช้คำในข้อ 1 ว่า ถูกใช้ในตัวเนื้อหาที่มีความหมายที่ซ่อนเร้นอย่างไร

มโนทัศน์การเมืองหายจากข้อตกลงว่าด้วยการป้องกันและการลงโทษการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ พ.ศ. 2491

ในทางปรัชญาการเมืองมีความเชื่อข้อหนึ่งว่า การเมืองมีอยู่ในทุกสิ่ง (Everything is Political) ความเชื่อนี้สืบทอดมาตั้งแต่ยุคกรีกโบราณที่อาริสโตเติล (Aristotle, Politics: Book 1) กล่าวว่า “...เป็นที่ชัดเจนว่า นครรัฐเป็นผลมาจากธรรมชาติและมนุษย์เป็นสัตว์ทางการเมืองโดยธรรมชาติ มนุษย์ผู้ใดจะไม่ได้อยู่ในนครรัฐโดยธรรมชาติหรือโดยอุบัติเหตุ เขาผู้นั้นก็มีใช้มนุษย์ แต่อาจจะสูงส่งกว่าหรือไม่ก็ต่ำต้อยกว่ามนุษย์ เพราะเขาไม่มีสังคม ไม่มีกฎหมายและไม่มีหัวใจ...” หลังทศวรรษ 1960 (พ.ศ. 2503) สโลแกนของนักสตรีนิยมที่ว่า เรื่องส่วนตัวเป็นการเมือง (The Personal is Political) ชับเน้นความเชื่อที่ว่า ปฏิสัมพันธ์ในทุกเรื่องของสังคมมีการจัดลำดับต่ำสูง กดขี่ขูดรีด บังคับจับกรอบ หรือมีความสัมพันธ์ทางอำนาจอยู่ในทุก ๆ เรื่องในสังคม (Lee, 2007) ดังนั้น สำหรับนักรัฐศาสตร์การกล่าวว่า สิ่งใดหรือเรื่องใดไม่มีการเมืองจึงดูเป็นเรื่องผิดในทางวิชาการ

ทว่าการเมืองก็อาจไม่ได้ถูกหลอมรวมไปกับทุกสิ่ง อย่างน้อยตัวชี้วัดการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในกฎหมายระหว่างประเทศอย่างข้อตกลงว่าด้วยการป้องกันและการลงโทษการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ พ.ศ. 2491 นั้น การเมืองกลับถูกถอดถอนออกเสียจากนิยามแล้ว สร้างคำใหม่ว่า “ความเลวร้ายที่เกี่ยวข้อง” เหตุการณ์การฆ่าหมู่มากมายจึงไม่ถูกยอมรับตามกฎหมายว่า เป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ในประเด็นนี้เวิร์เดจา (Verdeja, 2012) อธิบายไว้อย่างน่าสนใจว่า ปัญหาของนิยามการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เกิดขึ้นจากนัก

กฎหมายที่เป็นพวกนักตัดทอน (Exclusionists) ที่ต้องการสร้างนิยามในทางกฎหมายที่แคบเข้าไว้เพราะเชื่อว่า เพื่อให้กฎหมายมีความชัดเจน การสร้างนิยามทางกฎหมายที่แคบนำมาซึ่งการพยายามสร้างการศึกษาการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ผ่านองค์ประกอบที่เป็นกลาง วัดได้ จับต้องได้อย่างวัตถุวิสัย (Objectivity) ที่ไม่ให้ความสำคัญของเจตนา (Intent) ที่มีความเป็นอัตวิสัย (Subjectivity) ดังนั้น การตัดสินคุณค่าอยู่ทั้งจากฝ่ายผู้ก่อการและเหยื่อ การศึกษาการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ด้วยเพียงมุมมองแบบนักกฎหมายจึงมองไม่เห็นอัตวิสัยทั้งของผู้ก่อการและเหยื่อของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ศึกษาจึงขาดความเชื่อมโยงกับวงวิชาการอื่น ๆ และที่สำคัญในขณะที่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ศึกษาเริ่มมีการกล่าวถึงบทบาทของรัฐและการเมืองที่มีผลต่อความรุนแรง แต่ที่สุดแล้วกลับไม่สามารถสร้างบทสนทนาทางวิชาการกับวงวิชาการด้านความรุนแรงทางการเมืองได้เลย โดยเฉพาะในวงวิชาการด้านรัฐศาสตร์ ในมุมมองกลับกันนักรัฐศาสตร์เองก็ไม่ได้ให้ความสนใจกับการศึกษาการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เท่าที่ควร สิ่งนี้พิสูจน์ได้จากการไม่มีบทความทางวิชาการด้านการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ศึกษาได้รับการตีพิมพ์ในวารสารทางวิชาการทางรัฐศาสตร์ และไม่ค่อยมีทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ที่ถูกนักวิชาการด้านฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ศึกษานำไปใช้มากนักนอกจากทฤษฎีชนชั้นนำ (Elitists Theory) ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาว่า ผู้นำหรือผู้มีอำนาจทางการเมืองมีบทบาทอย่างไรในการสร้างและดำเนินนโยบายในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ซึ่งผลจากการศึกษาจึงมีความยับยั้ง (Macro-level) ยิ่งการที่วงวิชาการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ศึกษาเน้นกรณีศึกษา (Case Study) เป็นสำคัญ และแต่ละกรณีศึกษาก็มีข้อสรุปทางทฤษฎีต่างกันจนหาจุดร่วมไม่ได้

โดยสรุป ปัญหาสำคัญในการศึกษาการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่เห็นได้จากมุมมองของแวร์เตฮออาจแบ่งเป็น 2 ประเด็นใหญ่ คือ ประเด็นแรก ปัญหาของค่านิยมที่ถูกครอบงำด้วยกรอบคิดทางกฎหมายจนทำให้นิยามตายตัวจนไม่สอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง และปัญหาที่สอง คือ การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เป็นเรื่องทางการเมืองที่มีรัฐเป็นตัวแสดงสำคัญ แต่กลับไม่รวมปรากฏการณ์การฆ่าหมู่ที่มีเจตนาทางการเมืองเป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ซึ่งทำให้นักรัฐศาสตร์มักไม่สนใจการศึกษาการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

การนำมโนทัศน์การเมืองกลับสู่นิยามของการศึกษาการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

สิ่งที่ต้องขยายความเป็นเรื่องแรก คือ นิยามทางกฎหมายระหว่างประเทศที่ปรากฏในข้อตกลงว่าด้วยการป้องกันและการลงโทษการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ พ.ศ. 2491 ที่ไม่รวมเอาการทำลายกลุ่มทางการเมืองและกลุ่มอื่นเป็นส่วนหนึ่งของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยเลียงไปนิยามเป็นความเลวร้ายที่เกี่ยวข้อง แม้ในทางปฏิบัติการฆ่าล้าง

เผ่าพันธุ์มีเป้าหมายเพื่อทำลายล้างกลุ่มที่ถูกนิยามเป็นอื่นด้วยการทำสงครามและการปราบปรามอย่างรุนแรงอันนำไปสู่การเสียชีวิตในสัดส่วนที่มาก แต่ด้วยนิยามทางกฎหมายดังกล่าวทำให้การสอบสวนเหตุการณ์ที่สังหารหมู่จำต้องปฏิเสธการคำนึงว่า มีกลุ่มชนใดกลุ่มหนึ่งหรือหลายกลุ่มกลายเป็นเหยื่อของความรุนแรง โดยมีประเด็นว่าเหยื่อต้องเป็นสมาชิกของกลุ่มเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะมียุทธวิธีเป็นผู้สนับสนุนหลักให้เกิดความรุนแรงหรือไม่ แต่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์จะครบองค์ประกอบเมื่อเหยื่อถูกทำลายวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเป็นตัวตน โครงสร้างทางสังคมที่มีผลต่อความปกติสุขของสมาชิกของกลุ่ม การทำลายสถาบันทางวัฒนธรรมและสังคมอย่างเป็นระบบ ภายใต้เงื่อนไขเหล่านี้จะทำให้เหยื่อต้องทนทุกข์กับอันตรายและการถูกกีดกันจากความปกติสุขจนกลายเป็นความตายทางสังคม (Abed, 2006) หรือในกฎหมายระหว่างประเทศ ความแตกต่างระหว่างกลุ่มเป็นเรื่องทางสังคมและวัฒนธรรม แต่ความแตกต่างทางอำนาจระหว่างกลุ่มของเหยื่อและกลุ่มผู้ก่อการกลับไม่มีนัยสำคัญ ทั้งที่ในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ความแตกต่างทางอำนาจหรือการเมืองอันเป็นผลจากกลุ่มที่เหยื่อสังกัดกับกลุ่มผู้ก่อการเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการฆ่าหมู่ (Luloff, 2022) ดังที่เลมคินนิยามว่า ชาติ คือ กลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกด้อยค่าจนกลายเป็นเหยื่อ (Luban, 2015)

เพื่อปิดช่องว่างดังกล่าว ฮาร์ฟฟ์และเกอร์ (Harff & Gurr, 1988) ได้เสนอมโนทัศน์สำคัญในบทความเรื่อง *Toward an Empirical Theory of Genocides and Politicides: Identification and Measurement of Cases Since 1945* (สู่ทฤษฎีเชิงประจักษ์ว่าด้วยการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และโพลิติไซด์: ลักษณะการและตัวชี้วัดของกรณีต่าง ๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2488) ซึ่งทั้งคู่ได้พิจารณาพฤติกรรมของบรรดารัฐต่าง ๆ ในศตวรรษที่ 20 และชี้ให้เห็นว่า เหตุผลสำคัญที่ขับเคลื่อนการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เป็นเรื่องทางการเมืองเสียเป็นส่วนใหญ่ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การเมือง คือ กระบวนการสร้างความชอบธรรมตามการจัดลำดับสูงต่ำในสังคมแก่เหยื่อที่ถูกจัดให้เป็นคู่ตรงข้ามของกลุ่มการเมืองที่ครอบงำรัฐอยู่ ฮาร์ฟฟ์และเกอร์เน้นให้เห็นลักษณะสำคัญของการทำลายล้างกลุ่มทางการเมือง คือ รัฐมักจะมีอุดมการณ์และนโยบายสนับสนุนการก่อความรุนแรงต่อกลุ่มการเมืองฝ่ายตรงข้ามหรือสนับสนุนกลุ่มการเมืองใดกลุ่มหนึ่งให้ก่อความรุนแรงต่อกลุ่มทางการเมืองที่อยู่ตรงข้าม ซึ่งรัฐอาจมีเหตุผล ดังนี้

1. ฆ่าเพื่อครองอำนาจนำ (Hegemonial Genocide) ซึ่งจะเกิดในรัฐที่เกิดขึ้นใหม่ได้พยายามขยายเขตแดนทางอำนาจ

2. ฆ่าเพราะความเกลียดกลัวทางชาติพันธุ์ (Xenophobic Genocide) เพื่อชำระล้างทางชาติพันธุ์ (Purification/Ethnic Cleansing) เขี่ยจะถูกนิยามว่าเป็นคนต่างถิ่นและคุกคามต่อความบริสุทธิ์ของคนส่วนใหญ่

3. ฆ่าเพื่อล้างแค้น (Retributive Politicide) เขี่ย คือ กลุ่มผู้มีอำนาจในรัฐมาก่อน

4. ฆ่าเพื่อปราบปราม (Repressive Politicide) เขี่ย คือ กลุ่มการเมืองที่ถูกมองว่าฝ่ายตรงข้ามและกระด้างกระเดื่องต่อรัฐ

5. ฆ่าเพื่อการปฏิวัติ (Revolutionary Politicide) เขี่ยจะถูกนิยามว่าเป็นศัตรูของอุดมการณ์ปฏิวัติ

6. ฆ่าเพื่อปราบปรามและครองอำนาจนำ (Repressive/Hegemonial Politicide) เขี่ย คือ กลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มชาตินิยมที่ต่อต้านรัฐ รัฐจะนิยามกลุ่มเหล่านี้ในฐานะกบฏ

ฮาร์ฟฟ์และเกอร์เลือกใช้นิยามการฆ่าที่มีเป้าหมายของเขี่ยที่เป็นกลุ่มการเมืองด้วยมโนทัศน์ที่ว่า โพลิติไซด์ เพื่อให้มีความหมายคาบเกี่ยวกับมโนทัศน์ คือ การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยสนับสนุนมโนทัศน์ดังกล่าวจากข้อเท็จจริงที่ว่า การฆ่าหมู่ในช่วง พ.ศ. 2488-2531 มีรัฐบาลใน 44 รัฐที่สนับสนุนให้พลเมืองกลุ่มหนึ่งทำลายพลเมืองอีกกลุ่มหนึ่งด้วยความรุนแรง และโดยมาก ก็คือ การฆ่าเขี่ยของการทำลายนั้นไม่ได้จำกัดที่ทหารหรือกองกำลังติดอาวุธ และการทำลายมักมีระยะเวลายาวนานกว่า 6 เดือน บางกรณีอาจมีการหยุดการทำลายไปช่วงสั้น ๆ แต่การหยุดมักมีช่วงเวลาห่างกันราว 1 ปี จากข้อมูลระยะเวลานั้นมี 10 เหตุการณ์หยุดการทำลายในเวลา 1 ปี มี 8 เหตุการณ์ใช้เวลา 1-2 ปี มี 6 เหตุการณ์ใช้เวลา 3-5 ปี มี 12 เหตุการณ์ใช้เวลา 6-10 ปี และมี 8 เหตุการณ์ที่ใช้ระยะเวลานานกว่า 10 ปี ทั้งนี้ ช่วงปี พ.ศ. 2504-2500 เป็นช่วงที่เหตุการณ์ในรูปแบบนี้มีมากและหนักหนาอย่างที่สุด เพราะเป็นช่วงที่รัฐต่าง ๆ ในทวีปแอฟริกาได้รับเอกราชจากเจ้าอาณานิคม ฮาร์ฟฟ์และเกอร์ยังเสนอตัวเลขที่น่าตกใจว่า จำนวนผู้คนที่ต้องตายจากสงครามในช่วงศตวรรษที่ 20 มีประมาณ 6.18 ล้านคน ทว่าผู้คนที่ตายจากความรุนแรงที่รัฐสนับสนุนให้เกิดการทำลายล้างกลุ่มทางการเมืองมีประมาณ 16 ล้านคน

ในงานศึกษาเดี่ยวของฮาร์ฟฟ์ (Harff, 2003) คือ No Lessons Learned from the Holocaust? Assessing Risks of Genocide and Political Mass Murder since 1955 (ไม่ได้เรียนรู้อะไรเลยจากเหตุการณ์โฮโลคอสต์: การประเมินความเสี่ยงของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และการฆาตกรรมหมู่ทางการเมือง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2498)

ฮาร์ฟี่สรุปว่า ชุดข้อมูลในการระบุและทำนายเหตุการณ์ความรุนแรงและการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่ฮาร์ฟี่รวบรวมมานับตั้งแต่จบสงครามโลกครั้งที่ 2 ชี้ว่า แนวโน้มการฆ่าหมู่ต่อกลุ่มใด ๆ ที่เกิดเหยื่อจำนวนมากมักดำเนินการตามนโยบายหรือถูกสนับสนุนโดยรัฐหรือตัวแทนของรัฐ และในทางกลับกันเหตุการณ์ฆ่าหมู่ที่สหประชาชาตินิยามว่า เป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่ผู้ก่อการเป็นกลุ่มติดอาวุธที่มีใช้รัฐกลับมีจำนวนของเหยื่อน้อยกว่ามากและมีเหตุการณ์เหล่านั้นน้อยลง นั่นคือ ในทศวรรษที่ 21 เกิดการฆ่าหมู่โดยรัฐนั้นเป็นการนิยามให้กลุ่มของเหยื่อมีความแปลกแยก ด้อยกว่าและผิดปกติในทางสังคมวัฒนธรรม ทศนคติ อุดมการณ์ ซึ่งการดำรงชีวิตอย่างปกติสุขของเหยื่อจะถูกนิยามว่าจะทำให้รัฐและกลุ่มอื่น ๆ ในรัฐที่ถูกนิยามว่า สูงส่งกว่า ไม่ปกติสุข เหยื่อจึงไม่ได้ถูกเลือกเพราะเป็นสมาชิกของกลุ่มใด ๆ เท่านั้น แต่เหยื่อต้องสังกัดในกลุ่มที่ถูกนิยามว่า มีความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ตรงข้ามและต่ำต่อยกกว่ารัฐมากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะผู้ก่อการ (Perpetrator) หรือผู้เกี่ยวข้องกับก่อการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ คือ คนชั้นที่สามารถมักใส่ร้ายป้ายสี (Hate Propaganda) โจมตีกลุ่มที่ตรงข้ามรัฐเพื่อสร้างเงื่อนไขให้เกิดความขัดแย้งอันเป็นข้ออ้างให้รัฐสามารถอ้างความชอบธรรม ปราบปรามด้วยความรุนแรงของเจ้าหน้าที่ทหารตำรวจที่รัฐคุ้มครองว่า การฆ่าหรือทำร้ายไม่ใช่ความรุนแรงแต่เป็นการรักษาความมั่นคงของรัฐ

ฮาร์ฟี่ระบุว่า ข้อสรุปนี้ไปในทางเดียวกับที่สแตนตัน (Stanton, n.d.) เสนอ ทฤษฎีว่า รัฐอาชญากรรมก็มีส่วนในการฆ่าหมู่ตั้งแต่การจัดประเภท (Classification) จัดกลุ่มผู้คนออกเป็นพวกเรา (Us) และพวกมัน (Them) โดยการสร้างสัญลักษณ์ (Symbolization) จัดประเภทด้วยสีผิว เชื้อชาติ การแต่งกายแล้วตีตราด้วยความเกลียดชัง ลดทอนความเป็นมนุษย์ของกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแบ่งแยกทางกฎหมาย (Discrimination) โดยกลุ่มที่มีอำนาจใช้กฎหมายหรืออำนาจทางการเมืองในการให้ความชอบธรรมในการละเมิดสิทธิทางสังคมและการเมืองของกลุ่มอื่น การละเลยหรือไม่บัญญัติกฎหมายต่อต้านความเกลียดชัง สร้างองค์กรหรือขั้วทางสังคม (Polarization) โดยไม่มีที่ว่างให้กับผู้ที่นิยามว่า เป็นกลาง สร้างเป้าหมายของสังคม (Final Solution) เช่น การชำระชาติพันธุ์ (Ethnic Cleansing) การสร้างความบริสุทธิ์ (Purification) หรือแม้แต่การต่อต้านการก่อการร้าย (Counter-terrorism) เพื่อเป็นข้ออ้างในการเตรียมพร้อม จัดตั้งกองกำลัง อุดหนุนงบประมาณ กล่อมเกลารวมไปถึงการสร้างความกลัวว่า หากไม่ทำลายกลุ่มเหยื่อเหล่านั้นสักวันกลุ่มของตนเองที่จะถูกทำลาย การเตรียมพร้อมในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ถูกสร้างวาทกรรมใหม่เพื่อป้องกันตนเอง (Self-defense) การข่มเหง (Persecution) ทำลายล้างอย่างถึงราก (Extermination)

กระทั้งการปฏิเสธความรับผิดชอบเมื่อการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์จบสิ้นลง (Denial) ด้วยการขุดศพ เฆาซากเพื่อปกปิดหลักฐาน กีดกันและแทรกแซงกระบวนการสืบหาความจริง

ฮาร์ฟยังระบุค่าความเป็นไปได้ของการเกิดโพลิตีไซต์ว่า จะเกิดขึ้นได้ง่ายหากรัฐเป็นรัฐที่ล้มเหลว (Failed State) โดยหากรัฐนั้นเคยเกิดความขัดแย้งทางการเมืองอย่างรุนแรงมาก่อนในช่วง 15 ปี จะมีความเสี่ยงในการเกิดการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เป็น 2 เท่า ในรัฐที่เคยมีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์มาก่อนจะมีความเสี่ยงในการเกิดการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ซ้ำเป็น 3 เท่า หากอุดมการณ์ของชนชั้นนำและรูปแบบของระบอบการเมืองมีความกีดกัน แบ่งแยกผู้คนในสังคมมีความเสี่ยงในการเกิดการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เป็น 2.5 เท่า และในระบบการเมืองที่มีอภิสถิธิชน (Autocratic Regime) จะมีความเสี่ยงในการเกิดการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เป็น 3.5 เท่า รัฐที่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติและศาสนา (Ethnic and Religious Cleavage) มีการข่มเหงกันระหว่างกลุ่มในสังคมอยู่ก่อนแล้วและ/หรือมีการแบ่งแยกชนชั้นหรือศาสนาอย่างชัดเจนจะมีความเสี่ยงในการเกิดการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เป็น 2.5 เท่า ในรัฐที่มีการพิ่งพิ่งต่ำต่างประเทศโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจจะมีความเสี่ยงในการเกิดการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เป็น 2.5 เท่า

โดยสรุป เอกสารสำคัญ 2 ฉบับที่เลือกมาวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยสำคัญของการเกิดโพลิตีไซต์ คือ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดการฆ่าหมู่หลายเหตุการณ์จากนโยบายที่สนับสนุนโดยรัฐหรือตัวแทนของรัฐต่าง ๆ ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวไม่นับเป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ตามกฎหมายระหว่างประเทศ เพราะเหยื่อของการฆ่าหมู่ดังกล่าวเป็นกลุ่มทางการเมือง จำนวนของเหยื่อจากหลายเหตุการณ์การฆ่าหมู่ดังกล่าวมีปริมาณมากจนถึงระดับมหหัตกรรม แต่กลับไม่สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนในทางวิชาการว่า มหหัตกรรมดังกล่าวควรถูกนิยามว่าอย่างไร อย่างไรก็ตาม พฤติการณ์ร่วมที่นโยบายของรัฐมาตรการที่ตีตราให้เหยื่อผิดปกติและส่งเสริมการทำลายเหยื่อว่า เป็นความมั่นคงของรัฐ เหตุการณ์ความรุนแรงดังกล่าวควรมีนิยามร่วมที่ชัดเจนเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาทั้งทางกฎหมายและทางวิชาการเพื่อป้องกันมหหัตกรรมโดยรัฐเหล่านี้

องค์ความรู้ใหม่

จากข้อสรุปที่ว่า ปัญหาสำคัญในการศึกษาการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์แบ่งได้เป็น 2 ประเด็นใหญ่ คือ ประเด็นแรก ปัญหาของคำนิยามที่ถูกครอบงำด้วยกรอบคิดทางกฎหมายจนทำให้นิยามตายตัวจนไม่สอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง และปัญหาที่สอง คือ การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เป็นเรื่องทางการเมืองที่มีรัฐเป็นตัวแสดงสำคัญ แต่กลับไม่รวมปรากฏการณ์การฆ่าหมู่หรือมหหัตกรรมที่มีเจตนาทางการเมืองเป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และนี่ทำให้นักรัฐศาสตร์มักไม่สนใจศึกษาการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

ดังนั้น การประกอบสร้างมโนทัศน์โพลิตีไซต์ที่นิยามการฆ่าบุคคลหรือกลุ่มบุคคลโดยเจตนาตามความเชื่อทางการเมืองหรือสังกัดทางการเมือง เพื่อกำจัดหรือการปราบปรามกลุ่มอื่นที่ถูกนิยามให้ด้อยกว่าทางอำนาจจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเหตุผลดังต่อไปนี้

1) เป็นการเน้นย้ำว่า การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ไม่ได้จำกัดเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนาหรือเชื้อชาติ แต่เหี้ยอนั้น คือ กลุ่มที่ถูกมองว่า เป็นภัยคุกคามต่อระบอบการปกครองหรือโครงสร้างอำนาจทางการเมือง ในทางทฤษฎีจึงเป็นการนำการเมืองที่ถูกเบียดขับออกจากนิยามทางกฎหมายให้กลับเข้าสู่นิยามของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในทางวิชาการ

2) ในแง่การศึกษาวิจัยรัฐศาสตร์ในฐานะวิทยาศาสตร์ทางการเมือง มโนทัศน์โพลิตีไซต์ชี้ให้เห็นเงื่อนไขและปัจจัยที่นำไปสู่การเพิ่มความรุนแรงทางการเมืองและการเกิดขึ้นของพฤติกรรมทางการเมืองที่นำมาสู่การปราบปรามกลุ่มการเมืองตรงข้ามรัฐในรัฐที่มีลัทธิสุดโต่งทางอุดมการณ์ การปราบปรามดังกล่าวมักอ้างความไม่มั่นคงทางการเมืองเพื่อสร้างความชอบธรรมในการทำลายล้างเหยื่อ

3) เป็นการถมช่องว่างระหว่างการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ศึกษาในเชิงกฎหมายกับการศึกษาในทางรัฐศาสตร์ นอกจากจะช่วยขยายขอบฟ้าความรู้ความเข้าใจความรุนแรงทางการเมืองแล้ว ยังเป็นแนวทางใหม่ในการออกแบบนโยบายทางการเมืองเพื่อป้องกันความขัดแย้งในสังคมโลกที่มีความแตกต่างหลากหลายอีกด้วย

สรุป

คุณูปการของการประกอบสร้างคำว่า โพลิตีไซต์ คือ การให้ที่ทางแก่การเมืองที่ถูกกดทับอยู่ในมโนทัศน์ทางกฎหมายของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยเน้นย้ำว่า การเมืองไม่เพียงเป็นปัจจัยสำคัญ แต่อาจเป็นปัจจัยหลักในการสร้างความชอบธรรมให้กับการทำลายล้างศัตรูของผู้มีอำนาจรัฐ โดยสถาปนาความเป็นอื่นที่ทำให้เหยื่อผิดปกติและการทำลายเหยื่อเพื่อทำให้เกิดความมั่นคง มโนทัศน์โพลิตีไซต์จึงเป็นทั้งการถมช่องว่างระหว่างการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ศึกษาในเชิงกฎหมายระหว่างประเทศกับการศึกษาในทางรัฐศาสตร์ เป็นการขยายขอบฟ้าความรู้ความเข้าใจความรุนแรงทางการเมืองให้แก่ันรัฐศาสตร์ สามารถปรับประยุกต์เป็นแนวทางในการออกแบบนโยบายทางการเมืองเพื่อป้องกันความขัดแย้งในสังคมที่มีความแตกต่าง โดยเฉพาะการเฝ้าระวังว่าปัจจัยทางการเมืองที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง อาจไม่ได้จบสิ้นลงด้วยสมานฉันท์หรือด้วยการก่อความรุนแรงทางตรงต่อคู่ขัดแย้ง แต่ในรัฐที่ล้มเหลวหรือในชุมชนที่มีลักษณะปิด

ทางการเมืองและ/หรือปิดทางอุดมการณ์ ความขัดแย้งอาจจบลงด้วยมหันตกรรมโดยรัฐ ซึ่งสิ่งนี้อาจเกิดได้แม้แต่กับรัฐที่เชื่อมั่นในวาทกรรมของความปกติสุข

เอกสารอ้างอิง

- Abed, M. (2006). Clarifying the Concept of Genocide. *Metaphilosophy*. 37 (3), 308-330. DOI:10.1111/j.1467-9973.2006.00443.x
- Harff, B. (2003). No Lessons Learned from the Holocaust? Assessing Risks of Genocide and Political Mass Murder since 1955. *The American Political Science Review*. 97 (1), 57-73.
- Harff, B. and Gurr, T. R. (1988). Toward Empirical Theory of Genocides and Politicides: Identification and Measurement of Cases since 1945. *International Studies Quarterly*. 32 (3), 359-371.
- Hinton, A. L. (2002). The Dark Side of Modernity: Toward an Anthropology of Genocide. In Hinton, A. L. (ed.) *Annihilating Difference: The Anthropology of Genocide*. Berkeley, Los Angeles: University of California Press.
- Hsieh, H. F. and Shannon, S. E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*. 15 (9), 1277-1288.
- Lee, T. M. L. (2007). Rethinking the Personal and the Political: Feminist Activism and Civic Engagement. *Hypatia*. 22 (4), 163-179.
- Lemkin, R. (1944). *Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress*. Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, Division of International Law.
- Luban, D. (2015). Arendt on the Crime of Crimes. *Ratio Juris*. 28 (3), 307-325.
- Luloff, G. (2022). *Politicide v. Genocide: An Analysis of the Exclusion of Political Groups from the United Nations Convention*. (Bachelor's Thesis). University of Wisconsin. Madison, Wisconsin.

- McGoodwin, M. (7 November 2022). *Herodotus of Halicarnassus: The History (or Histories, or Inquiries)*. Retrieved December 6, 2022, from <https://www.mcgoodwin.net/pages/otherbooks/herodotus.html>
- Stanton, G. H. (n.d.). *The Logic of the Ten Stages of Genocide*. Retrieved May 1, 2023, from genocidewatch.com/tenstages
- The Human Rights Web. (27 January 1997). *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*. Retrieved May 13, 2023, from <http://www.hrweb.org/legal/genocide.html>
- Verdeja, E. (2012). The Political Science of Genocide: Outlines of an Emerging Research Agenda. *Perspectives on Politics*. 10 (2), 307-321.
- Zemplényi, L. (9 October 2022). *What Is Genocide and What Is Not?* Retrieved May 10, 2023, from <https://www.hungarianconservative.com/articles/philosophy/what-is-genocide-and-what-is-not/>